

Sireliuksen päiväkirjat hantien mailta

U. T. SIRELIUS *Reise zu den Ostjaken*. Toimittanut ja kääntänyt INGRID SCHELLBACH. Esineluettelon koonnut ILDIKÓ LEHTINEN. Suomalais-ugrilaisen Seuran kansatieteellisiä julkaisuja 11. Helsinki 1983. 350 s.

Vuonna 1897 suoritti unkarilainen kreivi Jenő Zichy Venäjälle ja Aasiaan tutkimusmatkan, jonka tarkoituksena oli unkarilaisten ja heidän kalastuksensa alkuperän selvittäminen. Nuori unkarilainen kansatieteilijä János Jankó teki tätä matkaa varten valmisteluja Helsingissä, ja samaan aikaan aloitteli täällä uraansa suomalainen kansatieteilijä Uno Taavi Sirelius. Heidän tieteellisen yhteistyönsä tuloksena oli, että itäisten kielisukuisten kulttuuria tutkimaan matkasi Jankón ohella myös U. T. Sirelius. Kummankin päämääränä oli Obin alueen ostjakkien elämän ja kulttuurin tutkiminen. Molempien tutkijoiden tärkeimpiä tutkimuskohteita oli kalastus. Jankón matka oli lyhytaikaisempi ja suuntautui suppeahkoille alueille (Keski-Ob ja sen sivujokien seudut); Sirelius samosi laajemmilla alueilla, vietti ostjakkien keskuudessa pitempiä aikoja ja myöhemmin vielä uusi tutkimusmatkansa. Molemmat tutkijat pitivät havainnoistaan päiväkirjaa ja ottivat valokuvia. Molempien kiinnostus ulottui paitsi tarkasti määriteltyihin omiin tutkimusaiheisiin käytännössä kulttuurin koko alalle. Jankó kokosi ja julkaisi tutkimustuloksensa merkittävässä tutkielmassaan »Unkarin kalastuksen alkuperä» (Magyar halászat eredete). Sirelius onnistui puolestaan toimittamaan ja julkaisemaan huomattavan osan laajasta aineistostaan. Kaikkea ei hänkään tosin ehtinyt julkaista, vaan käsin kirjoitetut päiväkirjat siirtyivät hänen kuolemansa jälkeen arvokkaana tiedonlähteenä jälkipolville. Tähtänkin asti ne ovat olleet käsikirjoituksina tutkijoiden käytettävissä, tietenkin

vain rajallisessa määrin.

Ajatus päiväkirjojen julkaisemisesta oli jo aiemmin kypsynyt suomalaisten fennougristien keskuudessa, mutta suunnitelman toteutuminen on kuitenkin kestänyt näinkin pitkään. Voittavana on ollut paljon vaikeuksia, jotka ovat johtuneet etupäässä termien tulkinnasta. Sireliushan merkitsi usein muistiin ost-jakinkieliset termit, tietysti omalla kirjoitustavallaan. Tämän lisäksi hän esitti usein myös venäjänkieliset termit kyrillisiin kirjaimin. Toimittaja ja saksantaja, Ingrid Schellbach, on joutunut selvittämään ja yhtenäistämään nämä merkin-
nät. Tämän työn hän on tehnyt ammattitaitoisesti ja tarkasti. Teokseen ei ole voitu sisällyttää kaikkien 34 vihkon täydellistä tekstiä vaan ainoastaan kahden ensimmäisen tutkimusmatkan muistiinpanot. Tekstin lisäksi teos sisältää myös Sireliuksen piirroksat ja ennen kaikkea valokuvat.

Teosta täydentää Ildikó Lehtisen koostama luettelo kahden tutkimusretken aikana kerättyistä ja Kansallismuseossa säilytetyillä olevista esineistä. Teoksessa on esineistä valokuvat ja piirroksat. Luettelo ja kuvasto täydentävät päiväkirjamerkintöjä, ja näin Sireliuksen kahden ensimmäisen Siperian-matkan tulokset välittyvät tutkijoille luontevana kokonaisuutena. Nykytutkijalla ei tosin ole mahdollisuutta niihin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja vaikutelmiin, jotka saattoivat säilyä kerääjän muistissa ja jotka valtasivat jopa objektiivisenkin tutkijan. Mutta lukijaan tekevät vaikutuksen kerääjän ahkeruus, tarkkuus ja hänen pyrkimyksensä luotettavuuteen. Miten paljon olisimmekaan jääneet paitsi ilman näitä tietoja, arvokkaita valokuvia ja esineitä!

Kirjallisen ja arkistotiedon perusteella olemme helposti taipuvaisia uskomaan, ettei uutta tietoa varmastikaan enää voida välittää. Sireliuksen käsikirjoitukset sekä nyt jo painettunakin ilmestynyt teos todistavat kuitenkin selkeästi, että aina voidaan löytää sellaista uutta, jota

tähän asti ei vielä kenties ole huomattuakaan. Ja ennen muuta voimme päästä käsiksi sellaisiin tietoihin, jotka voivat tarjota apua kulttuuripiirteitä analysoitaessa ja kulttuurisuhteita selvitetessä. Muistiinpanojen saksantaminen on huomattavasti lisännyt julkaisuutta; ovathan Sireliuksen alun perin suomeksi laatimat päiväkirjat nyt myös suomea osaamattomien tutkijoiden käytettävissä.

Julkaisijoiden kunnioitus aihetta kohtaan ei tunnu vain toimittajien tieteellisessä valmistelu- ja toimitustyössä vaan myös Suomalais-ugrilaisen Seuran huolellisessa julkaisutyössä. Seura on lahjoittanut tutkijoille tieteellisesti arvokkaan ja samalla tavattoman kauniin teoksen. Perustamisestaan lähtien Suomalais-ugrilainen Seura on sadan vuoden ajan tukenut monia merkittäviä tutkimuksia, ja viime vuosikymmeninä se on arvokkaalla tavalla tähdännyt käsikirjoituksiksi jääneiden tutkimustulosten julkaisemiseen. Ei olekaan sattuma, että Sireliuksen päiväkirjamuistiinpanot ilmestyivät juuri seuran perustamisen satavuotisjuhlavuonna.

JÁNOS KODOLÁNYI nuor.